

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE “YARATICILIK”

Feray GÖKDOĞAN

AİBÜ Bolu Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü

I. ULUSLARARASI & V. ULUSAL HEMŞİRELİK EĞİTİMİ KONGRESİ'NDE (19-22
EYLÜL 2001 Kapadokya / NEVŞEHİR) SUNULMUŞTUR.

ÖZET

Hemşirelik, bir sorun çözme sürecidir. Bireyin varolan ya da olası sağlık sorunlarına olan tepkilerini belirleyerek sorunlarını çözme “hemşirelik” olarak adlandırılmaktadır. Sorun çözme, günlük yaşantı ve sosyal yaşantılarla öğrenilen sosyal bir yetenektir. Sorun çözmenin yalnızca insan zekası ile değil, yaratıcılıkla da ilişkili olduğu bildirilmektedir. Yaratıcı kişilerin, sorunun çözümünü kolaylaştıracak soruyu sormasını bilenler arasından çıktığı belirtilmektedir. Bireyin yaratıcı eğilimlerine ve bağımsızlığına karşı çıkan ve gelişmesine olanak tanımayan, aşırı engelleyici ya da koruyucu bir çevrenin bireylerde güçsüzlük duyguları, uzaklaşma ve benimsememe davranışlarını ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, hemşirelik eğitim programlarında bilgi aktarmaya dayalı geleneksel yöntemler yerine, öğrencilerin yaratıcılık, sentez-tasarım yapabilme ve sorunları çözebilme yeteneklerini geliştirici yöntemlere öncelik verilmesi gerekir.

Anahtar Sözcükler : Hemşirelik Eğitimi, Yaratıcılık, Sorun Çözme

SUMMARY

“Creativity” in nursing education.

Nursing is a problem-solving process. Solving of a person's present and possible health problems by determining their reactions to these problems has been defined as nursing. Problem-solving is a social capacity that learning with social affects and daily life. It is also stressed that problem-solving is not only related to the structure of human intelligence but also related to creativity. It has been reported that creativity person is emerged among person who be able asking question. Incapability feelings and alienation in person is revealed by the environment that defend or impeded creativity tendency, independence and development of individual.

Key Words: Nursing Education, Creativity, Problem-Solving.

Yaratıcılık, var olmayan bir şeyi yaratmak değil; var olanı ortaya çıkarma girişimi ya da farkındalık sürecidir. Herkesin gördüğünü görmek, ancak daha önce hiç kimsenin düşünmediğini düşünmek ve yapmadığını yapmaya kalkışmaktır. Yaratıcılık, aynı zamanda bireyin dünyayı kendine özgü biçimde

görmesi, şekillendirmesi ve düzenlemesi olarak da tanımlanmaktadır. Bir soruna yeni bir çözüm getirmek, oldukça yaratıcı bir yöntemdir ve yaşantılara somut olarak yeniliklerle yansır. (Şeneri 1997, Thornton 1998).

Sorun çözme, günlük yaşantı ve sosyal etkileşimlerle öğrenilen sosyal bir yetenektir. Sorun çözmenin yalnızca insan zekası ile değil, yaratıcılıkla da ilişkili olduğu belirtilmektedir. Yaratıcı kişilerin, çoğunlukla sorunun çözümünü kolaylaştıracak soruyu sormasını bilenler arasında çıktığı bildirilmektedir. Soru sorma, genellikle çocukluk yıllarında başlamaktadır (Şeneri 1997). Oysa çocuklara çok küçük yaşlardan itibaren büyüklerini sorularla sıkıştırılmaları ve büyükler konuşurken susmaları gerektiği öğretilir. Çocuklar korkutularak ya da anlayamayacağı yanıtlarla susturularak engellenirler. Çocuğun en önemli özelliklerinden biri olan merak ve araştırma, böylece köreltilmeye başlanır. Bu tepkilerle büyüyen çocuklar, genellikle düşünceleri ile baş başa kalıp, düşüncelerini başkalarına açmaktan çok dinleyici konumda kalmayı yeğleyebilirler (Gülyurdu 1997). Yapılan bazı hemşirelik araştırmalarında öğrencilerin öğretim elemanlarından kendilerine “rahatça soru sorabilme olanağı” verilmesi yönündeki beklentileri, öğrencilere soru sorma fırsatının tanınmadığını düşündürmektedir (Fadıloğlu ve ark.1996, Oktay 1989, Windsor 1981).

Hemşirelik, bir sorun çözme sürecidir. Bireyin varolan ya da olası sağlık sorunlarına olan tepkilerini belirleyerek sorunlarını çözme “hemşirelik” olarak tanımlanmaktadır. Sorun ya da problem çözme ise, hemen her disiplinin kullandığı sistemli ve mantıklı bir düşünce biçimidir. Diğer disiplinlerin sorun çözmeye kullandıkları yöntem, hemşirelikte “hemşirelik süreci” olarak adlandırılmaktadır (Platin 1990). Hemşirelik süreci, birey ya da ailenin gereksinimlerinin karşılanması ya da sorunlarının çözümlenmesinde sistematik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, hemşirelik öğretim programlarında bilgi aktarmaya dayalı geleneksel yöntemler yerine; öğrencilerin yaratıcılık, sentez- tasarım yapabilme ve sorunları çözebilme yeteneklerini geliştirici yöntemler kullanılmalıdır. Sorun çözebilmeleri için öğrencilere soru sorma alışkanlığının kazandırılması oldukça önemlidir. Kişinin kendine ve başkalarına soru sorabilmesi için belli bir düzeyde bilgi sahibi olması, araştırması ve zihnini sürekli çalışır durumda tutması gerekir.

Eğitim, yaşamda karşılaşılan sorunları çözmeye yöneliktir. Hemşireliğin devingenliğini sürdürebilmesi için, eğitimi sürekli olarak değerlendirmesi gerekir. Toplum gereksinimleri ve beklentilerinden kopuk olmayan, değişime yanıt verebilen, kendini yenileyebilen, eksiklikleri ve özürlerini görebilen, görüşlere ve tartışmalara açık bir hemşirelik eğitimi, ancak anlamlı olabilir. Böyle bir eğitim; derslik ve laboratuvarlardaki hemşirelik eğitimi ile gerçek ortamdaki hemşirelik uygulamaları arasında benzerliğin arttığı, gereksinimlere

yönelik olup taklitten uzaklaşıldığı, uygulamaların ezberlenmiş ve tekrara dayalı olmadığı, öğrencilerin verilen bilgileri sorgulayıp yaratıcılıklarını kullanabildikleri ölçüde gerçekleşebilir.

Bugün halen eğitim sistemindeki yetersizlikler ve sorunlardan söz edilmekte ve nedenleri soruşturulmaktadır. Eğitimin temelde pasif ve bilgi aktarmaya, tekrara ve hatta taklide dayalı olması neden olarak gösterilmekte; yaratıcılık, bilimsel düşünme, problem çözme ve eleştirel davranışların gelişmesinde gereken desteği sağlamadığı da belirtilmektedir (Çavdar 1997). Yaratıcılık ve düşünce, uygun yöntemlerle ele alındığında, üniversite düzeyinde dahi varolanın ilerisine gidilmesi olasıdır.

Son yıllarda Ülkemizin hemen her tarafında açılan üniversitelerin niteliklerinin istendik düzeyde olduğu söylenemez. Bu üniversitelerin çoğunun fiziki yapısı ve eğitim kadrosunun, zengin sosyo-kültürel bir çevreyle desteklenmediği görmezlikten gelinip dile getirilmeyebilir. Üniversitede eğitimin kalitesini oluşturan bir çok etmen vardır. Bu etmenlerin bir kısmı; üniversite ve öğretim ortamı, akademik kadro, laboratuvar, kütüphane, araştırma ve geliştirme olanakları gibi doğrudan eğitim sistemi ile ilgilidir. Diğerleri; ülkenin üniversite ve yükseköğretime olan tavrı, bütçeden eğitim-öğretime ayrılan pay ve orta öğretimden üniversiteye gelen öğrencinin düzeyi gibi konularla ilgilidir.

Genelde öğrenciler üniversiteye öğrenmek için değil, yaşamını kazanmasını sağlayacak bir unvan edinmek için başvurumaktadırlar. Burada öğrenciye inceleme ve eleştiri için zaman tanınmadığı, başarı notu gibi yüzeysel ve yapay hedeflerin bulunduğu, mesleki yetkinlik ile öğrenme arasında ilişkinin yer almadığı, ölçüt olarak “tek kabul edilebilir” yanıtın ele alındığı ya da ön plana çıkarıldığı bir eğitim biçimi gözlenmektedir (Şeneri 1997). Bu eğitim sisteminde anlatılan, duyulan ya da görülenlerin doğru olup olmadığının yeterince araştırılmadığı ya da kolayca kabul gördüğü söylenebilir. Genel olarak Ülkemizdeki eğitim sistemi, öğrencilerin sorun çözme becerileri ve yaratıcılıklarını geliştirme yerine, onlara hazır bilgiler sunmaktadır. Hemşirelik eğitiminin de tanımlanan bu eğitim sisteminden farklı düşünülmesi zor görünmektedir. Bu sistemle benzeştiği ve ayrıştığı yönlere göre hemşirelik eğitimi değerlendirilip tartışılabilir.

Bireyin yaratıcı eğilimlerine ve bağımsızlığına karşı çıkan ve gelişmesine olanak tanımayan, aşırı engelleyici ya da fazla koruyucu bir çevrenin; bireylerde güçsüzlük duyguları, uzaklaşma ve benimsememe davranışlarını ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. Günlük rutinlerin yaratıcılığa zarar verdiği, kontrol duygusu azaldıkça ve katılım gerektirmeyen çalışmalarda kişilerin mutsuz olduğu belirtilmektedir. Yaratıcı çabaların zamanla sıradan hale geldiği, bu nedenle yeni bir düşünme sürecine girip dünyaya yeniden farklı gözle bakmak gerektiği

belirtilmektedir (Şeneri 1997).

Araştırmayan ve çözüm üretmeyen bireylerden oluşmuş bir toplumu yönetmek hedefdir. Bunun yolu, ezberci, pasif, tüketici insanlar yetiştirmeyi amaçlayan eğitim-öğretim sistemlerinden geçmektedir. Geleneksel eğitim sisteminde öğrenci edilgen rolde olup, bilgileri sorgulaması beklenmemektedir. Yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %80'i ders anlatımındaki öğretim yöntemlerini etkin bulmamışlar ve %95'i takrir yöntemini sorun olarak dile getirmişlerdir (Erdil 1993). Buna göre öğrenciler, geleneksel öğretim yöntemlerinden memnun görünmemektedirler. *Öğrenme*, bireyin davranışlarında yaşantıları yoluyla kalıcı değişiklikler oluşturmaktır (Tezbaşaran 1997). Öğrenme sürecinde üç ayrı evre vardır; öğrenilen şeyin belleğe kazınması, orada tutulması ve gerektiğinde hatırlanmasıdır. Ezberleme davranışı; yalnızca hatırlama ile ilgili zihinsel sürecin yer aldığı, bireyin kendisinden bilgiye bir şey eklemeyeceği, varolanı ya da öncekileri tekrarlamasının yeterli olduğu bir öğrenme biçimidir. Bu sistemle yetişmiş öğretmen ve yöneticiler için de, tercih edilen bir yöntemdir. Ezberleme, yaratıcılığın karşıtıdır. Düşünen, yaratabilen ve sorun çözebilen bireyler yetiştirmek için, öğrencilerin hatırlama düzeyinden daha ileri zihinsel süreçler gerektiren kavrama, uygulama, analiz, değerlendirme ve sentez davranışlarını kazanmış olmaları beklenir.

İleri zihinsel süreçler gerektiren davranışların yerleştirilebilmesi için, kalıplaşmış eğitim sistemlerinden farklı ortamların düzenlenmesi gerekir. Öğretimdeki uğraşların odak noktasını; daha kısa zamanda, daha az uğraşla, daha kalıcı ve daha üst düzeyde öğrenme sağlayacak ortamın düzenlenmesi oluşturmalıdır. Her bir öğrencinin gereksinimine, önceki bilgileri/ yetenekleri ve hedeflerine göre öğretimin şekillendirilmesi olası görünmediğinden, ortak noktanın bulunması gerekir. Öğrenmenin etkin olarak gerçekleştirilmesi amacıyla bilgi teknolojileri ve bilişsel öğrenme araçlarından yararlanılabilir. Öğretim elemanının uygulamaya yönelik yardımcı kaynaklara, araç-gereçlere ve örneklere gereksinimi vardır. Görsel ve işitsel eğitim araç-gereçleri dersin planlanmasında kolaylık sağlar; daha kaliteli resim, çizim ve grafiklerle konuyu tartışır; yaratıcı görüşlere fırsat verilir ve pekiştirici çalışmalar yapılır; öğretim elemanı dışında farklı kaynaklardan görüntülerle desteklenir; eksiklikler tamamlanır; uyarıcı bir ortam oluşturulur; bu çoklu ortamda öğrenciye çeşitli bilgiler sunulur; daha kolay ve daha kalıcı öğrenme gerçekleşir. Ezbersiz eğitim, daha çok çalışma, daha çok zaman, plan yapma, daha iyi koşullar ve ortamlar, kısacası alt yapı gerektirmektedir. Bütçeden ayrılan pay ile bunları gerçekleştirmenin, güç olduğu görülmektedir (Gülyurdu 1997).

Hemşirelik öğretim programlarına bakıldığında, ders programlarının çok yoğun ve şişkin, derslerin birbiriyle ilişkilerinin zayıf olduğu görülebilir. Günümüzün seçkin üniversiteleri, öğretim programlarında zorunlu dersleri

azaltıp, seçmeli dersleri arttırarak (bu oran tüm derslerin içinde %20 oranına kadar çıkabilmektedir) öğrencilerin daha çok ilgi duydukları konularda esnek bir eğitim modeli uygulamaya başlamışlardır. Sorun çözebilmesi için öğrenciye zaman tanınmalıdır. Derslerin yoğunluğu nedeniyle bu zaman bulunamamaktadır. Oysa bir konuda sorun çözmeyi öğrenmek, benzer konulara nasıl bakılacağını gösterir ve sanılanın aksine zaman kazandırır. Yoğun ders saatleri yerine, yeteri kadar boş zaman tanınıp araştırmaya yöneltmesi, okuma ve kütüphane alışkanlığının kazandırılması gerekir. Öğretim programlarındaki şişkinliğinin bir diğer nedeni de, aynı konunun çeşitli derslerdeki tekrarlarının fazlalığıdır. Tekrara dayalı olmayan ve bireyin gereksinimlerine yönelik bir defada gerçekleştirilen öğrenme, akılda kalıcıdır.

Bilgilerin teorik temellerinin göz ardı edilmemesi gerekir. Bilginin birimleri, kavramlardır. Kavramda kendine özgü öğelerin yanı sıra, diğer kavramlarla paylaştığı bazı öğeleri de vardır. Böylece diğer kavramlarla çeşitli bağlar kurar. Her bilgi bütünü, kavramlar ve kavramlararası ilişkilerden oluşan bir yapıya olduğu görülebilir. Öğrencinin, bir bilginin öğelerinin neler olduğu, bunlar arasındaki ilişkilerin türünü ve düzeyini sorgulaması ve belirleyebilmesi, bir başka deyişle bilgiyi işlemesi, bilginin anlamlı ve kalıcı olmasını sağlar. “Bunlar kuramsal ayrıntılar, öğrenmeye gerek yok” ifadesi, öğrenciye kuramı önemsemeyen bir tavrın olumlu olduğu mesajını verebilir.

Buradan yola çıkarak, bireyin zihinsel olduğu kadar bedensel, duygusal ve sosyal açılardan bir bütün olarak gelişmesinin hedeflendiği, uygulamaların bu yönde düzenlendiği; kendini, düşüncelerini ve yaratıcılığını ortaya koyabileceği bir hemşirelik eğitimi istendiktir. Öğrenciye karmaşık sorunların analiz ve çözümü için diğer meslek dalları ile iletişim kurabilecek nitelikte formasyon verilmesi gerekir. Mesleki formasyonun yanı sıra gelişmeleri izleme, toplumsal bütünleşme, kaynaşma ve uyumunu sağlayacak düzeyde entelektüel nitelik ve beceriler kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Çavdar A. (1997). Temel Eğitim, Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme. Bilim ve Teknik Dergisi. 357:16.
- Erdil F. (1993). Uygulamalı meslek derslerinin öğrenim ve öğretimi: öğrenci gözüyle. III.Ulusal Hemşirelik Sempozyumu Kitabı. İstanbul :
- Fadıloğlu Ç., & Durmaz A.,& Şenozan F. (1996). Klinik Eğitim ve Uygulama İçin Eğitimciler Hangi Özelliklere Sahip Olmalıdır? Türk Hemşireliğinde Yükseköğrenimin 40.Yılı Sempozyumu Kitabı. İzmir: 163-171.
- Gülyurdu . (1997). Ezbersiz Eğitim. Bilim ve Teknik Dergisi. 357: 94-95.
- Oktay S. (1989). Öğretimin ve Öğretmenin Öğrenci Tarafından Değerlendirilmesi. Hemşirelik Bülteni. Cilt:III :1327.
- Platin N. (1990). Anlamaya Çalıştığım Hemşirelik. Hemşirelik Bülteni. IV (17): 57-61.

AIBU JOURNAL OF FACULTY OF EDUCATION

- Şeneri M. (1997). Sınır Tanımayan Güç Yaratıcılık. Bilim ve Teknik Dergisi. 351:68-71.
- Tezbaşaran A. (1997). Öğretim ve Öğrenmede Bilgisayara Dayalı Bilgi Teknolojileri. Bilim ve Teknik Dergisi. No: 355: 54.
- Thornton S. (1998). Çocuklar Problem Çözüyor. Çeviren: Ö Kumrular, İstanbul: Kaya Matbaacılık.
- Windsor A. (1981).Nursing Students” Perceptions of Clinical Experience. Journal of Nursing Education. 26:150.

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Feray GÖKDOĞAN
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Bolu Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü
Gölköy Kampusu - BOLU
e-posta: feray@ibu.edu.tr
Tel: 0374 253 45 20
Faks: 0374 253 45 57